

Pedro Calderón de la Barca

GEHEIME WRAAK
voor een geheime krenking

Uit het Spaans vertaald door Erik Coenen

UITGEVERIJ PAPIEREN TIJGER

Vertaling van *A secreto agravio, secreta venganza*

Deze uitgave is mede tot stand gekomen dankzij een bijdrage van het Subdirectoraat-generaal Promotie van het Boek, het Lezen en de Spaanse Letteren van het Spaans Ministerie van Cultuur.

De vertaler ontving een werkbeurs van het Fonds voor de Letteren.

Omslagontwerp: Dave Mink

© 2013 Stichting Uitgeverij Papieren Tijger

info@papierentijger.org

www.papierentijger.org

ISBN 978 90 67828 280 2

NUR 307

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op andere wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photo-print, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Personages, in volgorde van opkomst

DON LOPE DE ALMEIDA, *Portugese ridder*

KONING SEBASTIAAN *van Portugal*

MANRIQUE, *knecht van Don Lope*

DON JUAN DA SILVA, *vriend van Don Lope*

DON BERNARDINO DE ALMEIDA, *oom van Don Lope*

DOÑA LEONOR DE MENDOZA, *Castiliaanse dame*

SIRENA, *dienstmeid van Doña Leonor*

DON LUIS DE BENAVIDES, *Castiliaanse ridder*

CELIO, *knecht van Don Luis*

Twee MANNEN

BOOTSMAN

HERTOG VAN BRAGANZA

Eerste bedrijf

*(Koning Sebastiaan op met gevolg,
en Don Lope de Almeida en Manrique.)*

- DON LOPE Al eerder heb ik toestemming gevraagd
en heeft het Uwe Majesteit behaagd
mijn wens om in het huwelijk te treden
welwillend te bezien; dus wil ik heden,
om mij, als steeds, naar 't koninklijke licht 5
te richten dat ontstraalt aan uw gezicht,
u kond doen van mijn keuze, in 't verlangen
met uw verlof de wapens op te hangen.
Laat Mars voor Venus wijken en zij thans
geen lauwer, maar olijftak mij tot krans! 10
Trouw heb ik u gediend en als beloning
vraag ik slechts dit, de zegen van mijn koning,
want in uw gunst zal ik met vreugdekreten
mijn bruid, die heden aankomt, welkom heten.
- KONING Uw keuze doet mij deugd, 15
niet minder dan uw huw'lijk mij verheugt;
en als ik door de oorlog die mij lokt
naar Afrika niet zó werd opgeslokt,
dan zou ik uw getuige zijn geweest.
- DON LOPE Dat eert mij, Majesteit, nog wel het meest. 20
Eeuwig zij lauwerkrans uw heldenkroon.
- KONING In hoge achting houd ik uw persoon.

(Koning en gevolg af.)

- MANRIQUE Deze vreugde kent geen teugels!
DON LOPE Mijn blijmoedigheid verbergen
zou 't onmogelijke vergen 25
van mijn ziel. Dit geeft me vleugels!
- MANRIQUE U bent als de wind.
DON LOPE Een traag
element lijkt mij de wind,
want door vuur zelfs vlieg ik blind
nu ik Amors vleugels draag, 30

en de wind in het azuur
 klieft de golven van de lucht,
 maar de golven van de vlucht
 van de liefde zijn van vuur!

MANRIQUE Waarom heeft u toch zo'n haast? 35
 Stel mij gauw gerust want deze
 vliegdrift doet het ergste vrezen.

DON LOPE Om te huwen.

MANRIQUE Stomverbaasd
 zou de wereld ervan staan
 als bekend werd dat een man 40
 zich zodanig haasten kan
 om een huw'lijk aan te gaan,
 want wie vleugels aan wil gorden
 om in 't huwelijk te treden,
 heeft al gauw, en met meer reden, 45
 haast om weduwnaar te worden!

(Don Juan de Silva op, armzalig gekleed.)

DON JUAN Hoe anders toch had ik mij voorgesteld
 naar jou terug te keren, vaderland,
 de dag dat ik jouw vreugden achterliet!
 Had ik jouw grond maar nooit meer hoeven treden! 50
 Want wie te schande is gezet, leeft beter
 waar niemand hem herkent... Maar daar zijn mensen;
 'k word liever niet gezien in deze toestand.

DON LOPE Wacht even! Het is amper te geloven!
 Is 't waan of werkelijkheid! Don Juan?

DON JUAN Don Lope? 55

DON LOPE Uit twijfel aan een zo gelukkig weerzien
 blijft mijn omhelzing halverwege steken!

DON JUAN Zo beter! Ik zou nimmer kunnen toestaan
 dat een zo edel, zo vermogend man,
 mij in mijn armoe aan zijn boezem drukt. 60

DON LOPE Verwerpelijke woorden spreek je daar,
 want grillige Fortuin verdeelt al 't aardse,
 maar vriendschap is een heus geschenk des hemels
 en staat dus hoger dan Fortuna's giften.

DON JUAN	Al doen je woorden mij weer ademen, mij trof een ramp die erger is dan armoe, en armoe is al meer dan erg genoeg! Ik zal je mijn verhaal doen in de hoop mijn last wat te verlichten, als althans zo'n last verlicht kan worden. Luister goed.	65 70
	De roemruchte verovering der Indiën, waar dag zijn wieg en nacht zijn tombe heeft, was smidse onzer vriendschap, zulk een vriendschap alsof één enkele ziel, één enkel hart kon kloppen in twee boezems.	75
	Geen hebzucht, nee, alleen de zucht naar eer dreef ons tot onze drieste onderneming: om over zee gewesten te bereiken die, eeuwenlang versluierd voor geleerden, ons, juist ontdekt, van ongeloof vervulden.	80
	Zijn lot verbond de Lusitaanse adel aan schepen die in 't echt zelfs de verbeelde van Jason overtroffen... Maar de daden onzer onoverwinnelijke natie bezingt een ander kundiger dan ik,	85
	zoals, met zoeter zangstem dan de mijne, Camões, die dichtte wat hij zelf verrichtte en nu eens moedig uithaalt met zijn zwaard en dan weer geestrijk uithaalt met zijn veder.	
	Toen jij destijds, krijgshaftige Don Lope, vanwege 't overlijden van je vader naar huis terug moest keren, bleef ik ginds en jij weet best met wat voor reputatie, met welke vriendschap, ja, met hoeveel eer, die, nu ze zo te grabbel zijn gegooid, de pijn verheven; en toch, een troost	90 95
	is het te weten dat ik nooit Fortuna gelegenheid verschaft heb, maar mijn rampspoed aan 't ongeluk alleen te wijten heb. In Goa was een vrouw, de dochter van een heer verrijkt door handel en door hebzucht, en zelf mooi en verstandig tegelijk, want schoonheid en verstand, elkaar gewoonlijk	100

vijandig, zijn in haar volmaakt verzoend.
 Ik diende haar en deed dat zo voorspoedig 105
 dat zij me met een hoofse gunst beloonde;
 maar ach, er is in deze geen verschil
 tussen het lot, het kansspel en de liefde,
 en wie die 't spel voorspoedig is begonnen,
 heeft nooit verloren? Wie heeft zijn fortuin 110
 niet machteloos in rampspoed zien verkeren?
 Don Manuel de Sosa, die de zoon is
 van de eender geheten gouverneur,
 een man die, los bezien van deze zaak,
 daadkrachtig, edelmoedig, dapper, knap, 115
 welsprekend en galant genoemd moet worden
 – want weliswaar ontnam ik hem het leven,
 hem eer en naam ontnemen wil ik niet –,
 was eveneens verliefd op Violante
 – zo heette wie zowel van mijn geluk 120
 als van mijn ongeluk de oorzaak was –
 en openlijk mijn concurrent in Goa;
 maar zijn pretenties baarden mij geen zorgen,
 integendeel: dat hij werd afgewezen
 maakte voor mij de glorie des te groter 125
 haar gunsten te ontvangen. Op een dag
 die aanving met een gulden dageraad
 – had God die dag de zon toch maar begraven
 in eeuwige nacht! –, kwam samen met de zon
 de schone Violante voor de dag 130
 en in haar ogen gloorden nóg twee zonnen.
 Omringd door knechten kwam ze bij de haven,
 waar het die dag heel druk was, want een schip
 dat net de haven binnen was gevaren
 veroorzaakte een toeloop – en mijn rampspoed! 135
 We stonden beiden in een grote kring,
 door vrienden en soldaten vergezeld,
 toen Violante sierlijker dan ooit
 voorbijschreed, alle blikken naar zich toetrok
 en alle zielen in verrukking bracht. 140
 Zo sprak de kapitein:
 ‘Wat is ze mooi!’, waarop Don Manuel

hem toebeet: 'Met het hart van mooie vrouwen!'.
 'Hoezo? Is ze hardvochtig?' 'Nee,' zei hij,
 'maar in de liefde heeft ze slecht gekozen, 145
 zoals de mooiste vrouwen altijd doen'.
 Toen mengde ik me in 't gesprek en zei:
 'Nog nooit was er een man haar gunsten waardig,
 maar als er één die waardig is, ben ik dat'.
 'Je liegt!', riep hij. Op dit punt aangekomen 150
 kan ik niet verdergaan,
 want met een stem die in mijn keel gestokt is,
 een tong die van ontzetting is verlamd,
 een lichaam waar een kille scheut doorheentrekt,
 met zinnen die al reiken naar de dood 155
 en pijnen die maar al te levend zijn,
 herhaal ik bij mijzelf die grove krenking!
 O tirannieke dwaling van de mensheid!
 O vuige wet der wereld! Dat een woord,
 één enkel woord, lichtzinnig uitgesproken, 160
 een smet kan werpen op een jarenlang
 zorgvuldig opgebouwde reputatie!
 En dat een hoge eer, een goede naam,
 ten prooi valt aan de willekeur van laster!
 Ja, dat die fonkelende diamant 165
 die *eer* heet door de teerste ademtocht
 verbrijzeld en vernietigd worden kan!
 Dat slechts een mondvol lucht de wolk kan vormen
 die zelfs een eer die schittert als de zon
 in duisternis kan dompelen, godbewaarme! 170
 Vergeef me: door mijn hartstocht meegesleept,
 werd ik van mijn vertelling afgeleid;
 ik pak de draad weer op. Don Manuel
 had nauwelijks die woorden uitgesproken,
 of mijn parate zwaard had van zijn schede 175
 de kortste weg gevonden naar zijn borst,
 en omstanders getuigden dat het leek
 alsof zijn stem de donder en mijn zwaard
 de bliksem was, zo sloten zij aaneen.
 Dood stortte hij in 't zand dat hij doordrenkte 180
 met gutsend bloed, en ik sloeg op de vlucht,

een vrijplaats zoekend in een kerk die daar
 aan Sint Franciscus' naam is toegewijd,
 want daar hij zoon was van de gouverneur,
 moest ik mij wel in allerijl verbergen 185
 waar ik, als sprong ik levend in mijn graf,
 een tombe als mijn toevluchtsoord verkoos.
 Hoe vreemd kan het toch lopen, want terwijl
 hij stierf, was ik het die in 't graf belandde!
 Na het verstrijken van drie dagen wilde 190
 de kapitein van het genoemde schip,
 dat, naar toen bleek, naar Lissabon op weg was,
 mij meenemen en in een donkre nacht,
 die met zijn mantel mij het leven redde,
 sloop ik aan boord. Daar hield ik mij verborgen, 195
 totdat het schip, het fabeldier gelijk
 dat vliegt door zee, Neptunus' schuim doorkliefde.
 O, wereld vol onbillijk zelfbedrog!
 Drijf niet de spot met wie hun schande dulden
 en lijdzaam toezien hoe hun eer teloorgaat, 200
 of verontschuldig wrekers van hun eer!
 Want als nu toch zo'n krenking schreeuwt om wraak,
 dan mag de wreker niet worden gestraft!
 Vandaag hebben we Lissabon bereikt,
 ik in een staat van armoe zo beschamend 205
 dat ik de stad haast niet betreden durfde.
 Ziehier mijn lotgevallen, beste vriend,
 die treurig waren, maar het niet meer zijn,
 nu zij me doen belanden in jouw armen.
 Ik sluit je in de mijne duizendmaal, 210
 tenminste, als een zo rampspoedig man
 zo'n gunst, zo'n eer verlangen mag van jou,
 grootmoedige Don Lope de Almeida.
 DON LOPE Aandachtig heb ik je relaas gevolgd,
 Don Juan da Silva, dat al onderweg 215
 van hart naar mond met tranen werd doordrenkt,
 en 'k heb al luistrend tot mezelf gezegd
 dat niemand, hoe subtiel hij ook betoogt,
 je eerbaarheid in twijfel trekken kan.
 Ach, wie kent niet van zijn geboorte af 220

het onbarmhartig klappen van de zweep
 waarmee de Tijd en de Fortuin ons geselen?
 Wie vrijwaart zich, wie blijft uit de greep
 van kwade wil of van een laffe boezem
 waaraan die valse slang gekoesterd is 225
 die gif spuwt in de oren van de meute?
 Wie is beledigd, is slechts dán gelukkig
 wanneer hij, zoals jij, zijn naam gezuiverd
 en de belediging gewroken heeft.
 Je eer staat buiten kijf, is eeuwen oud; 230
 één wolk kan daar geen schaduw op werpen!
 Laat onze vriendschap dus van nu af aan
 de werking van die kruiden imiteren
 die zó tegengesteld in hun effect zijn
 dat, waar het ene ijzig koud vergiftigt, 235
 het andere met helse koorts verbrandt,
 maar die, wanneer ze met elkaar vermengd zijn,
 hun dodelijke uitwerking tenietdoen
 en samen zelfs een heilzaam middel vormen.
 Mijn vreugde doet niet onder voor jouw droefheid; 240
 laten we het verschil daartussen delen:
 mijn vreugde temperen met jouw verdriet,
 jouw droefheid temperen met mijn geluk,
 kortom, door beiden in balans te brengen,
 verhinderen dat één van beiden sterft: 245
 ik van geluk of van ellende jij.
 Vandaag treed ik bij volmacht in het huwelijk
 met, naar men zegt, een vrouw zo zeldzaam mooi
 – maar dat is in het huwelijk nog het minste –,
 zo edel, ja zo deugdzaam, rijk, verstandig 250
 als voorgesteld kan worden in de geest.
 Haar naam is Doña Leonor Mendoza,
 en met Don Bernardino de Almeida,
 mijn oom, verwacht zij heden nog in Aldea
 Gallega aan te komen, waar ik haar 255
 ontvangen wil onder een goed gesternte.
 Een schip waarmee de Taag zich zeer gevleid voelt,
 want nimmer eerder zag hij op zijn golven
 een zwaan zo statig, ligt op haar te wachten

	alsook een ziel die in haar ongeduld de wieken van de Tijd te traag vindt slaan. Geluk zo groot viel mij nog nooit ten deel, te meer, Don Juan, nu jij verschenen bent. Wees niet teneergeslagen om de armoe waarin je nu verkeert, want ik ben rijk:	260
	mijn huis, mijn tafel, mijn bezit, mijn paarden, mijn personeel, jawel, mijn eer en leven zijn voortaan allemaal voorgoed van jou. En laat het jou tot troost zijn dat Fortuna jou niet een ware vriend ontroven kon	265
	en jou er nimmer onder heeft gekregen, want nooit heeft zij die moed die jou beweegt, die geest die jou bezielt, die trotse inborst, die arm die jou je kracht geeft, kunnen breken.	270
DON JUAN	Laat mij in dankbaarheid de aarde kussen...	275
DON LOPE	Verteder mij nu niet met deze deemoed, laat hoofse omgangsvormen achterwege, want die zijn onder vrienden nergens goed voor, en kom gauw mee naar waar je zelf getuige kunt zijn van het geluk dat mij ten deel valt.	280
	Mijn bruid komt heden aan in Lissabon, en wat ons nu nog scheidt, is over zee – voor mij een zee van vuur – een mijl of drie: geenszins te veel om samen af te leggen. Vaar mee naar waar ze vast al op me wacht!	285
DON JUAN	Ik laat jouw adel niet ontluisterd worden door het gezelschap van mijn vuige armoe. Op deze wereld acht de goegemeente de kleren immers hoger dan de man.	
DON LOPE	Dat ziet de goegemeente dan verkeerd: men heeft niet door of staat er niet bij stil dat wat zich kleedt in goud het lichaam is en wat in adeldom de ziel. Kom mee! (Ach, konden maar de zuchten die ik slaak de wind zijn in de zeilen, in dit uur van de tewaterlating van mijn vuur!)	290
MANRIQUE	Ik wil ze vóór zijn in een kleiner vaartuig, om aan mijn nieuwe meesteres hun aankomst	295

reeds aan te kondigen; want daar staat vast
 iets tegenover op haar huwelijksdag; 300
 en of ze later net zo ongeduldig
 op hem zal wachten, valt nog te bezien! (Af.)

(*Don Bernardino, Doña Leonor en Sirena op.*)

BERNARDINO Laten wij in deze weiden,
 goddelijke Leonor,
 waar de vogelen in koor 305
 en de bloemen ons verblijden,
 ter verpozing blijven wachten
 tot je echtgenoot verschijnt;
 maak dus eindelijk een eind
 aan die droevige gedachten 310
 – niet dat het in 't minst bevreemdt
 dat wie Portugal bereikt
 droef over haar schouder kijkt
 en in tranen afscheid neemt
 van Castilië!

LEONOR Hooggeboren 315
 Bernardino, denk nu niet
 dat ik tranen van verdriet
 ween om wat ik heb verloren;
 het zijn tranen van geluk
 die mijn dankbaarheid vergoot: 320
 zo dicht bij mijn echtgenoot
 kan mijn vreugde niet meer stuk.

BERNARDINO Zo verstandig verontschuldig
 je de tranen die je weent,
 dat ik, zelfs als je 't niet meent, 325
 je discrete antwoord huldig.
 Rust nu hier een tijdje uit
 waar je uit de zon kunt blijven
 en je weemoed kunt verdrijven,
 dan ga ik alvast vooruit. (Af.) 330

LEONOR Is hij weg, Sirena?

SIRENA Ja.

LEONOR Ziet of hoort ons iemand?